

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ปัญหาของการวิจัยครั้งนี้ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดปัตตานีตกต่ำ ผู้วิจัยจึงต้องการค้นหาว่าองค์ประกอบ
ทางจิตวิทยาของครู องค์ประกอบใดบ้างที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ
นักเรียน ซึ่งมีความเป็นมาของปัญหาดังนี้

การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน
ให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประ โยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและ
หน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
โดยให้นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลงมี
สุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็นและครองชีวิตอย่าง เป็นสุข
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2533 : 1) และถ้าพิจารณาผลตั้งแต่อดีตการประถมศึกษา
มีส่วนช่วยบ้านเมือง และชีวิตคนไทยนานับการ คือก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพภายใน
ชาติ ด้วยการเปิด โอกาสให้ประชาชนได้มีความรู้ความคิดและ เจตคติเป็นพิมพ์เดียวกัน
ทำให้มีผู้รู้หนังสือเพิ่มขึ้น ทำให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงอาชีพทำให้ระบบเศรษฐกิจ
เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนมีความรู้มีความคิด มีเหตุผลในการดำรงชีวิต ช่วยรักษา
และเผยแพร่วัฒนธรรมไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2522 : 1)

จากการพัฒนาการประถมศึกษาในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ปรากฏว่า
มีความสำเร็จในเชิงปริมาณมากพอสมควร โดยเฉพาะในด้านการขยายโอกาส
ทางการศึกษา ในปีการศึกษา 2529 สามารถเกณฑ์นักเรียนเข้าเรียนถึงร้อยละ
95 และมีมาตรการต่าง ๆ ช่วยเร่งรัดประสิทธิภาพการให้บริการเพื่อให้นักเรียน
ทุกคน ได้เข้าเรียนอย่างทั่วถึงในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 รัฐจึง
ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของการประถมศึกษาเป็นอย่างมาก โดยมี
จุดมุ่งหมายปรับปรุงด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ลดอัตราการซ้ำชั้น และส่งเสริม
สุขภาพพลานามัยของนักเรียน (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533 :
คำนำ) เช่นเดียวกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539)

มีจุดหมายหลักเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอย่างมาก เช่น เร่งรัดพัฒนาคุณภาพของครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาในด้านเทคนิคการสอน ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การนิเทศและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เร่งรัดพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศทางการศึกษา ส่งเสริมการศึกษาต่อในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น (แสง ปิ่นมณี, 2534 : 46-47) เมื่อพิจารณาด้านคุณภาพแล้ว พบว่า หลังจากที่ใช้แผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 5 และ 6 แล้ว การประถมศึกษายังประสบปัญหาอัตราการเข้าชั้นของนักเรียนยังมีอยู่ค่อนข้างมากและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยค่อนข้างต่ำทุกกลุ่มประสบการณ์ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534)

จากการประเมินคุณภาพทางการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดปัตตานี พบว่ามีปัญหาด้านคุณภาพทางการศึกษาเช่นกัน ดังแสดงใน ตาราง 1 (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี, 2534 : 1)

ตาราง 1 แสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดปัตตานี

กลุ่มประสบการณ์	ปีการศึกษา/คะแนนเฉลี่ยร้อยละ		
	2531	2532	2533
1. กลุ่มทักษะภาษาไทย	59.36	61.77	72.43
2. กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์	44.75	53.38	55.84
3. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต	51.55	51.41	53.61
4. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย			
ความรู้พื้นฐาน	51.16	35.41	50.31
ความรู้ลึก	73.89	73.63	74.83
5. กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ	54.60	56.44	55.65
6. กลุ่มประสบการณ์พิเศษ (ภาษาอังกฤษ)	-	48.85	57.84

การที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระดับประถมศึกษา ยังไม่ถึงระดับที่น่าพอใจย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ องค์ประกอบที่จัดว่าสำคัญมาก คือการปฏิบัติงานของครู (กระทรวงศึกษาธิการ, 2522 : 2) ซึ่งสอดคล้องกับสมพร สุทัศน์ (2522 : 204) กล่าวว่า องค์ประกอบที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำ เพราะการสอนของครูไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องมาจากจำนวนครูมีไม่พอ ครูมีงานต้องรับผิดชอบมากเกินไป และครูประถมศึกษาบางส่วนยังขาดคุณภาพ (ศรีสมร พุ่มสะอาด, 2530 : 114) ในประเด็นนี้ เคลื่อน รูปสูง (2533 : 31) กล่าวว่า เกิดจากครูขาดความตั้งใจไม่เอาใจใส่การสอนอย่างจริงจังและขาดการเตรียมตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ไรอันส์ (Ryans, 1960) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำ เพราะครูมีพฤติกรรมดังต่อไปนี้ ขาดความเสียสละ ไม่สนใจนักเรียน ไม่เชื่อถือความสามารถของนักเรียน ให้ความช่วยเหลือนักเรียนอย่างเสียไม่ได้ บั่นทอนกำลังใจของนักเรียน ไม่เตรียมการสอน อธิบายไม่ชัดเจน ไม่มีคำชมเชย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน สำเอียงสนใจเฉพาะนักเรียนคนใดคนหนึ่ง ส่วนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะ (2532 : 52) พบว่าสาเหตุที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำเกิดจากครูมีเจตคติต่อวิชาชีพและต่อนักเรียนต่ำ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาที่มีศักยภาพมากที่สุด คือ เปรียบเทียบกับทรัพยากรอื่น ๆ เช่น เครื่องอำนวยความสะดวก วัสดุ และงบประมาณ ซึ่งล้วนมีอยู่อย่างจำกัดทั้งสิ้น การพัฒนาตัวครูจึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจที่สุด (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2533 : คำนำ) ในเรื่องนี้ สุชาติ เสนาจักร (2527 : 1) กล่าวว่า สมรรถภาพและคุณภาพของครูเป็นสิ่งที่ทำให้คุณภาพการศึกษาสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 7 (2532 : 49) พบว่า คุณภาพการศึกษาขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการสอน ความเสียสละอุทิศทั้งเวลาและแรงงานให้แก่โรงเรียน ส่วนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะ (2532 : 12) พบว่า เจตคติต่อวิชาชีพของครูต่อนักเรียนก็มีผลกันเองเดียวกัน (Dunkin, 1974 : 38) เจียรนัย พงษ์ศิวกัญ (2528 : 21) และสุโท เจริญสุข (2527 : 48) กล่าวว่า ประสิทธิภาพของครูขึ้นอยู่กับ

ความเสียสละ ความรักและศรัทธาในอาชีพครู สนใจเด็ก มีกลวิธีสอนที่เหมาะสม ซึ่งสมิท (Smith, 1969 : 122) มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่าคุณภาพทางการศึกษาขึ้นกับประสิทธิภาพของครู ซึ่งครูต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) มีความรอบรู้ในเรื่องทฤษฎีการเรียนรู้ และพฤติกรรมของมนุษย์
- 2) มีเจตคติที่ดีต่อนักเรียนและวิชาชีพครู
- 3) มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน
- 4) มีเทคนิคและความชำนาญในการสอน

จากการศึกษาของสุภางค์ จันทวนิชและคณะ (2535 : 12-17) พบว่าคุณภาพทางการศึกษาของ โรงเรียนประถมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในชนบทขึ้นอยู่กับคุณภาพของครูในด้านการสอน ความพร้อมของครู ความเข้าใจหลักสูตร การตั้งเป้าหมายการสอน วิธีสอนและเทคนิคการสอน การใช้อุปกรณ์ การวัดผล และการประเมินผล จากการศึกษาวิเคราะห์งานวิจัย 50 เรื่อง ของ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2530 : 3-8) พบว่า องค์ประกอบของครูที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีดังนี้คือ

- 1) วุฒิและประสบการณ์ในการสอนในระดับประถมศึกษา วุฒิของครูมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอัตราการเลื่อนชั้น และอัตราการเรียนต่อของนักเรียน โดยโรงเรียนที่มีครูวุฒิป.กศ.สูง หรือสูงกว่านั้นจำนวนมาก นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อัตราการเลื่อนชั้น และอัตราการเรียนต่อสูง ส่วนนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่ครูมีวุฒิต่ำกว่า ป.กศ.สูง จะมีผลในทางตรงกันข้ามในด้านประสบการณ์การสอน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้วยเช่นกัน

- 2) การใช้เวลาของครู

ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวนชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์และการใช้เวลาตรวจงาน มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกล่าวคือ นักเรียนที่มีครูใช้เวลาในการสอนและตรวจงานมาก จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

3) เทคนิคการสอน

ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เทคนิคการสอนเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จากงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า ครูเป็นจำนวนมากที่ยังใช้วิธีการสอนแบบเก่า คือ มีการบรรยายเป็นหลัก ใช้กระดานดำประกอบ และครูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งวิธีสอนนี้ไม่ค่อยกระตุ้นให้นักเรียนตอบสนอง

4) อัตราส่วนนักเรียนต่อครู

ในระดับประถมศึกษาอัตราส่วนของนักเรียนต่อครูมีอิทธิพลต่ออัตราการเลื่อนชั้น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จากงานวิจัยต่าง ๆ พบว่าในระดับประถมศึกษาอัตราส่วนนักเรียนต่อครูที่เหมาะสมอยู่ระหว่าง 21 : 1 หรือ 30 : 1 ซึ่งในแต่ละภาค คือ ภาคกลาง อัตราส่วนนักเรียนต่อครูอยู่ในระหว่าง 22 : 1 ถึง 33 : 1 ในภาคเหนือ 31 : 1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ 25 : 1 ทั้งนี้เนื่องจากสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งคุณภาพของทรัพยากรทางการศึกษาที่เหมาะสมนั้นแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค

5) อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน

ในระดับประถมศึกษาความพอเพียงของอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จากผลการวิจัยที่รวบรวมมีข้อค้นพบที่สอดคล้องกันคือ ครูยังขาดทักษะและความเข้าใจ ในการใช้สื่อการเรียนการสอนขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุและอุปกรณ์ ทางโรงเรียนมีสื่อการสอนน้อยไป สภาพห้องเรียนไม่เหมาะสมกับการใช้อุปกรณ์และสื่อการสอนต่าง ๆ โรงเรียนต้องการแหล่งบริการด้านสื่อการสอน และผู้แนะนำเกี่ยวกับการผลิตและการใช้อุปกรณ์และสื่อการสอน

จากการศึกษาวิจัยของสำนักงานการศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 7 (2532 : 49-57) ได้ศึกษาหาตัวประกอบที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพของครู ในโรงเรียนมัธยม พบว่า ตัวประกอบที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครู มี 4 ตัวประกอบ ซึ่งแต่ละตัวประกอบมีตัวแปรที่แยกลักษณะของตัวประกอบไปในแนวทางเดียวกันที่มีความสอดคล้องกันดังต่อไปนี้ คือ

ตัวประกอบที่ 1 ตัวประกอบด้านบุคลิกภาพของครู ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เคารพในสิทธิหน้าที่และความคิดเห็นของผู้อื่น
- 2) มีความเสียสละอุทิศทั้ง เวลาและแรงงานให้แก่โรงเรียน
- 3) มีความซื่อสัตย์สุจริตต่ออาชีพและหน้าที่ของตน โดยปฏิบัติงานให้

สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

- 4) ไม่วางเฉยเมื่อปรากฏว่ามีคนทำผิดระเบียบหรือมีการทุจริตในงาน

ส่วนรวม

- 5) มีความมั่นคง สุขุมรอบคอบ ใช้เหตุผลตัดสินปัญหา
- 6) กล้าแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ข้อผิดพลาดของโรงเรียนอย่าง

มีเหตุผลและเชิงสร้างสรรค์ โดยมีข้อเสนอแนะวิธีการแก้ไขและร่วมมือช่วยเหลือปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องได้

- 7) กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ตนเองคิดว่าเหมาะสม

และถูกต้อง

- 8) มีความอดุสาหะพยายามในการทำงาน
- 9) สามารถต่อสู้และแสวงหาวิธีทางให้งานสำเร็จตามแผน
- 10) อดทนต่อความลำบากและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน
- 11) ไม่ท้อถอยเมื่องานที่ทำมีความสำเร็จน้อย
- 12) มีจิตใจเข้มแข็งไม่หวั่นไหวเมื่อได้รับความกระทบกระทั่งจนจิตใจ
- 13) มีเหตุผล ไม่เชื่อในสิ่งใต้ง่าย ๆ
- 14) มีความคิดสร้างสรรค์
- 15) มีความสนใจต่อโครงการและสนับสนุนโครงการใหม่ ๆ ที่รัฐ หรือ

โรงเรียนนำมาใช้

- 16) ประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองและปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

ตัวประกอบที่ 2 ตัวประกอบด้านการดำเนินการสอน ประกอบด้วย ตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

- 1) มีความรู้ดี และรู้จักประมาณการความรู้ที่จะถ่ายทอดได้
- 2) มีทักษะการสอนวิธีต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา
- 3) ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการสอนวิชาชีพและวิธีสอนใหม่ ๆ
- 4) เป็นผู้มีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

การเรียนการสอน

- 5) เตรียมการสอน มีความแม่นยำในเนื้อหาที่สอน
- 6) มีการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในเนื้อหาวิชาที่สอน

อย่างชัดเจน

- 7) กำหนดกิจกรรมการเรียนอย่างมีลำดับขั้นตอนเหมาะสมตาม

วัตถุประสงค์และ เนื้อเรื่อง

- 8) มีการวางแผนผลิตหรือจัดหาสื่อการสอน เพื่อใช้ในกิจกรรมที่

กำหนดไว้ในแผนการสอน

- 9) กำหนดสื่อการสอนเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ เนื้อหาและกิจกรรม

- 10) มีการปรับปรุงเนื้อหา บทเรียน ได้ถูกต้องเหมาะสมกับสมัยครอบครัว

และ รัศกุม

- 11) เตรียมแบบทดสอบสำหรับนักเรียนทำการทดสอบก่อนเรียน และ

หลังเรียน

- 12) มีวิธีการสอน ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน

- 13) มีวิธีการสอนที่เปิด โอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน

- 14) ใช้วิธีการสอนและกิจกรรมการสอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และ

เนื้อหาที่สอน

- 15) ใช้ เอกสารและ อุปกรณ์การสอน ได้เหมาะสมกับสภาพของนักเรียน

และ เนื้อหา

ตัวประกอบที่ 3 ตัวประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

- 1) มีความรู้สึกที่ดีต่อนักเรียน ตั้งแต่แรกสอน
- 2) มีความเป็นกันเองกับนักเรียน
- 3) มีการสื่อสารที่ดีทั้งคำพูดและอารมณ์ ให้นักเรียนเกิดความเข้าใจ

เกิดแรงจูงใจและให้ความร่วมมือ

- 4) ให้ความสนใจนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน
- 5) รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของนักเรียน
- 6) รับฟังและช่วยแนะนำแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้นักเรียน
- 7) ให้ความช่วยเหลือนักเรียนทั้งทางด้านวิชาการและกิจกรรมเสริม

หลักสูตรทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

- 8) ปฏิบัติตนตามคำขอร้องของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอน

ในชั้นตามความเหมาะสมเพื่อเป็นผลดีต่อครูและนักเรียน

- 9) ชมและวิจารณ์ผลงานของนักเรียนอย่างยุติธรรม

ตัวประกอบที่ 4 ตัวประกอบด้านการประเมินผลประกอบด้วยตัวแปร

ต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ได้มีการตรวจงานหรือเฉลยการบ้าน และข้อทดสอบให้กับนักเรียน

ในเวลาอันเหมาะสม

- 2) วัดและประเมินผลได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
- 3) รู้เทคนิคการออกข้อสอบที่ดี
- 4) มีการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนขณะการสอน
- 5) นำผลจากการประเมินระหว่างสอนมาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น
- 6) จัดกิจกรรมการวัดประเมินผลอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนได้

อย่างเหมาะสม

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีองค์ประกอบของครูหลายด้าน ที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงองค์ประกอบทางจิตวิทยาของครู ด้านเจตคติต่อวิชาชีพ เจตคติต่อนักเรียน ความเสียสละ พฤติกรรมการสอน และการใช้จิตวิทยาในการสอน เพื่อค้นหา

ข้อเท็จจริงว่ามีองค์ประกอบใดบ้างที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของครู เพื่อที่จะส่งผลต่อเนื่องไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเกี่ยวกับการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนที่สองเกี่ยวกับตัวครู ส่วนที่สามเกี่ยวกับองค์ประกอบทางจิตวิทยาของครู ในด้านเจตคติต่อวิชาชีพ เจตคติต่อนักเรียน ความเสียสละ พฤติกรรมการสอน และการใช้จิตวิทยาในการสอน

1. การศึกษาระดับประถมศึกษา

การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่สำคัญที่สุด เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาของชาติ ทั้งนี้เพราะ เป็นการศึกษาที่จัดให้ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นการศึกษาภาคบังคับที่เป็นบริการของรัฐ ซึ่งพยายามจัดและสนับสนุนให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีหลักสูตรเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา สำหรับหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีหลักการ จุดหมาย และโครงสร้าง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2532 : 1-2) ซึ่งแยกกล่าวได้ดังนี้

ในส่วนของหลักการในการจัดหลักสูตร จัดเพื่อ

- 1) เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน
- 2) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้นักเรียนนำประสบการณ์ที่ได้ ไปใช้ประโยชน์

ในการดำรงชีวิต

3) เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้

ทางด้านจุดหมายของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ ต้องการ ปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

- 1) มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
- 2) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม
- 3) สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
- 4) สามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว ได้อย่างมีเหตุผล ด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
- 5) มีความภูมิใจในความเป็นไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข
- 6) มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
- 7) มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 8) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน

ในด้านโครงสร้างของหลักสูตร ได้จัดประมวลประสบการณ์ เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ไว้ 5 กลุ่มประสบการณ์ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วยวิชาภาษาไทย และคณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างลักษณะนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไป
ในการทำงาน และความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจ
ของนักเรียน โรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเสริมความรู้และทักษะในกลุ่ม
ประสบการณ์ทั้งสี่ หรือภาษาอังกฤษและอาจเลือกจัดหลาย ๆ กิจกรรมก็ได้

จากหลักการ จุดหมาย และ โครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษา
พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ต้องการปลูกฝังให้นักเรียนเกิดคุณ
ลักษณะ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2532 : 1)

- 1) การพัฒนาคน ได้แก่ มีความรู้พื้นฐาน มีสุขภาพกาย ใจ สมบูรณ์
แก้ปัญหาเป็น เสียสละ และมุ่งพัฒนา
- 2) การพัฒนาอาชีพ ได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน
และทำงานเป็น
- 3) การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองต่อบ้านเมือง
ชุมชน ประเทศและโลก ในด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร
ประถมศึกษาพุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) กระทรวงศึกษาธิการ
(2533 : 54-55) ได้ให้หลักในการวัดและประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียน
การสอน และเพื่อตัดสินผลการเรียน การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียน
การสอนให้ผู้สอนประเมินเมื่อจบในแต่ละหน่วยย่อย นักเรียนคนใดไม่ผ่านจุดประสงค์
การเรียนรู้ จะต้องจัดการสอนซ่อมเสริมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องแล้วประเมินผลซ้ำ
ซึ่งเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การประเมินผลระหว่างภาค ปลายภาค
ให้เลือกประเมินผลเฉพาะจุดประสงค์ที่สำคัญ โดยให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย
จิตพิสัยและทักษะพิสัยและด้านกระบวนการ การประเมินผลการเรียนกลุ่มประสบการณ์
แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

ระดับผลการเรียน	0	ได้คะแนนในช่วง	49 ลงมา
ระดับผลการเรียน	1	ได้คะแนนในช่วง	50-59
ระดับผลการเรียน	2	ได้คะแนนในช่วง	60-69
ระดับผลการเรียน	3	ได้คะแนนในช่วง	70-79
ระดับผลการเรียน	4	ได้คะแนนในช่วง	80 เป็นต้นไป

การพิจารณาการเลื่อนชั้น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 3 และ 5 ใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

- 1) เวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
- 2) ต้องผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ใน ป.02 ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 60 ของจำนวนจุดประสงค์ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์

ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 ใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

- 1) เวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
- 2) จะต้องได้รับผลการเรียนตั้งแต่ 1 ขึ้นไป ในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4

คือ กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มประสบการณ์พิเศษ

ไม่นำมาตัดสินผลการเรียน

- 3) ต้องผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ใน ป.02 ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 60 ของจำนวนจุดประสงค์ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์

2. การศึกษาเกี่ยวกับตัวครู

2.1 ความหมายของครู

ความหมายของคำว่าครู สามารถพิจารณาได้ 2 แนวทางคือ

ความหมายตามรูปศัพท์ และความหมายตามนัยที่ใช้กันอยู่ในวงวิชาการ

ความหมายตามรูปศัพท์ มาจากคำว่าครู ในภาษาบาลี ซึ่งแปลว่า หนัก

และ เมื่อแผลงคำว่าครูหรือครูต่อไปจะเป็นเคารพ (ครู-โครู-เคาร-เคารว-เคารพ)

ดังนั้น ครูจึงหมายถึงผู้ที่ควรเคารพ (ธีรบุทธ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, 2527 : 375) ตามนัยที่ใช้กันอยู่ในวงวิชาการ ครู หมายถึง ผู้สั่งสอนนักเรียน ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525 : 171) พจนานุกรมทางการศึกษาของ กู๊ด (Good, 1973 : 550) ให้ความหมายคำว่าครูไว้ว่า ครู หมายถึงบุคคลที่มีประสบการณ์หรือความรู้ดี หรือมีทั้งประสบการณ์และความรู้ในสายงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเจริญและพัฒนาขึ้นในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องในตนเองเดียวกัน อบรม สอน ฝึก และ กุญชลี องค์ศิริพร (2524 : 320) ให้ความหมายครูไว้ว่า ครู คือผู้ที่ทำหน้าที่สั่งสอนอบรมให้นักเรียน เป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีความคิดดี และมีความประพฤติดี ทั้งยังสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการประกอบอาชีพได้

เท่าที่กล่าวมา พอสรุปความหมายของครูได้ดังนี้ คือ ครูคือผู้ที่มีหน้าที่ อบรมให้การศึกษาหรือทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างผลให้เกิดการพัฒนาแก่นักเรียนในทุก ๆ ด้าน

2.2 ภาระหน้าที่ของครู

ภาระหน้าที่ของครู คือการสอน ซึ่งเป็นศิลปะที่ยากที่สุดในกระบวนการศิลปะทั้งหมด อีกทั้งเป็นศาสตร์ที่ลึกซึ้งที่สุดในกระบวนการศาสตร์ทั้งหลาย หน้าที่ครูจึงเป็นงานที่หนัก สมาน แสงมลิ (2520 : 21) กล่าวว่า ครูมีหน้าที่ดังนี้คือ

- 1) อบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความรู้ ความประพฤติดี สามารถเลี้ยงดูตนเองและทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้
- 2) ศึกษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ
- 3) เป็นผู้คอยแนะนำสิ่งที่ดีงามใหม่ ๆ ให้แก่นักเรียน เนื่องจากสภาพสังคมไทยปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้การเรียนการสอนมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้นครูต้องพัฒนาการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยด้วย อบรม สอน ฝึก และ กุญชลี องค์ศิริพร (2524 : 327) เสริมความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของครูเพื่อความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนี้

1) ต้องถ่ายทอดให้นักเรียนทราบสภาพความเป็นจริงของสังคมและตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ครูต้องปลูกฝังให้นักเรียนมีนิสัยไม่มั่งง่าย ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกำลังจะเป็นพิษและเป็นอันตรายต่อชีวิตในสังคม

2) ต้องอธิบายให้นักเรียนทราบถึงปัญหาสังคม และให้นักเรียนรู้จักป้องกันตนเองจากภัยอันเกิดขึ้นในสังคม

3) ต้องให้ความรู้เกี่ยวกับด้านสุขอนามัย โภชนาการแก่นักเรียน เพื่อสร้างเสริมสุขภาพกายและใจให้สมบูรณ์

4) ปลูกฝังความนิยมในเอกลักษณ์ของไทย เช่น นิสัยในการอุปโภค บริโภค การวางตัว การแสดงออก

5) ฝึกฝนทักษะการทำงานและสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของสังคมไทยกำลังตกต่ำ ครูควรฝึกให้นักเรียนมีทักษะในการทำงาน เช่น งานประดิษฐ์ งานหัตถกรรมและต้องปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนมีวินัย มีความอดทนและประหยัด

6) ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้นักเรียนมีโอกาสทำงานเป็นหมู่ ฝึกการเคารพสิทธิผู้อื่น รู้จักการเสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม อย่าเชื่อการโฆษณาชวนเชื่อของลัทธิการเมือง

7) ฝึกให้นักเรียนได้ใช้ความคิดและวิจารณ์ญาณของตนเอง รู้จักวิเคราะห์เหตุผล รู้จักเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง

8) ต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดผลทางการศึกษา ทั้งภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน รวมทั้งอุปกรณ์การศึกษาซึ่งไม่จำเป็นจะต้องลงทุนสูง แต่อาจจะสร้างขึ้นจากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น หรือวัสดุเหลือใช้ก็ได้

ราทส์ (Raths, 1964 : 451-456) ได้กล่าวถึงหน้าที่ในการสอนของครูไว้ดังนี้คือ

- 1) อธิบายให้ข้อเท็จจริงและแสดงวิธีแก้ปัญหาด้วยวิธีต่าง ๆ
- 2) ริเริ่มงาน คำแนะนำ และดูแลนักเรียนในความรับผิดชอบของตน
- 3) ดำเนินการให้นักเรียนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

- 4) ให้สวัสดิการแก่นักเรียน เช่น ให้ความอบอุ่นเป็นกันเอง
- 5) แก้เจตคติและความเชื่อผิด ๆ ของนักเรียน รวมทั้งปัญหาที่

นักเรียนประสบ

- 6) วินิจฉัยปัญหาทางการเรียนรู้ของนักเรียน
- 7) ผลิตวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน
- 8) ประเมินผลนักเรียน เก็บรวบรวมไว้และรายงานให้ผู้ปกครองทราบ
- 9) ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน
- 10) จัดห้องเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้
- 11) ช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน
- 12) ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยพัฒนาตนเองและชีวิตในสังคม

ชูศักดิ์ เตชานันท์ (2518 อ้างจาก กระทรวงศึกษาธิการ, 2522 :

14-16) ได้สร้างแบบประเมินงานบุคคลเพื่อนำมาใช้พิจารณาความดีความชอบ
ในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นแบบประเมินที่เชื่อถือได้ มีรายการประเมิน 20
รายการ คือ

1) จัดทำสมุดประจำชั้น บัญชีเรียกชื่อ สมุดรายงาน และอื่น ๆ ถูกต้อง
สะอาด เรียบร้อย เป็นปัจจุบันเสมอ

2) มีการเตรียมการสอนอย่างดี

3) มีความสามารถในการผลิตอุปกรณ์เอกสารประกอบการสอน

การเรียน และใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการเก็บรักษา

4) มีความรอบรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี เข้าใจโครงสร้าง
หลักสูตรด้านความมุ่งหมาย เนื้อหา และกระบวนการในวิชาที่สอนเป็นอย่างดี

5) มีวิธีการสอนและการถ่ายทอดที่ดี เปลี่ยนวิธีการเสมอ เพื่อให้
นักเรียนไม่เบื่อ

6) สามารถนำหลักจิตวิทยาและความรู้เรื่องพัฒนาการของนักเรียนมาใช้
ในการสอน

7) ศึกษาหาความรู้รอบตัวและวิธีการสอนใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับปรุง
การเรียนการสอนเสมอ

- 8) ให้นักเรียนทำงานเสมอ และตรวจสอบผลงานทุกครั้ง
 - 9) ช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนช้า หรือมีปัญหาทางการเรียนเป็นการส่วนตัว เช่น การสอนซ่อมเสริมให้
 - 10) ร่วมมือกับครูหัวหน้าหมวดและครูอื่น ๆ จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนของนักเรียน และร่วมมือในกิจกรรมอื่น ๆ
 - 11) เอาใจใส่ต่อนักเรียน มีการกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนทำดี รักการเรียน สนใจในความรู้รอบตัว และอ่านหนังสืออย่างกว้างขวาง
 - 12) ใช้ภาษาสุภาพ กระตือรือร้น เข้าใจง่าย เมื่ออธิบายบทเรียนและเขียนหนังสือได้ถูกต้อง
 - 13) เข้าใจนโยบาย ความต้องการ และความหวังของโรงเรียน และดำเนินการสอนให้สอดคล้องกับนโยบาย
 - 14) มีการวัดผลอยู่เสมอและมีความรู้เรื่องการวัดผล การออกข้อสอบเป็นอย่างดี
 - 15) จัดห้องเรียนสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย
 - 16) สร้างบรรยากาศในการสอนในห้องเรียนให้มีชีวิตชีวา
 - 17) ปกครองดูแลนักเรียนให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในระเบียบวินัย และเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของนักเรียนสม่ำเสมอ
 - 18) ติดต่อบุคลากรนักเรียนที่มีปัญหา เพื่อขอความร่วมมือช่วยกันแก้ปัญหาให้
 - 19) มีปริมาณงานมากเหมาะกับความรู้ความสามารถ
 - 20) เอาใจใส่ต่อหน้าที่การงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี
- สุรางค์ ใจ้วตระกูล (2533 : 9) ได้กล่าวถึงครูที่ดีและมีประสิทธิภาพ ต้องมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้ คือ
- 1) ต้องเป็นนักมนุษยนิยม (Humanist) คือเป็นผู้ที่ยอมรับนักเรียนอย่างจริงจัง ให้ความอบอุ่น และมีความเข้าใจนักเรียน มีความยุติธรรม

2) เป็นผู้ที่มีความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการสอน คือ ครูต้องเข้าใจธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้ และสามารถที่จะให้วิธีสอนที่เหมาะสมและจูงใจให้นักเรียนอยากเรียนรู้ ครูจะต้องใช้วิธีการประเมินผลที่สามารถทำนายได้ว่า การเรียนรู้ได้เกิดขึ้นจริง

3) เป็นผู้ที่ยังรักนักเรียน ครูไม่เพียงแต่เป็นผู้สอนนักเรียนทางวิชาการเท่านั้น แต่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของนักเรียนด้วย ดังนั้นครูจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อจะช่วยนักเรียนให้มีพัฒนาการ ทั้งด้านสติปัญญาและด้านบุคลิกภาพด้วย โดยทำตนเป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนบุคลิกภาพของนักเรียนให้ไปในทางบวก เพื่อนักเรียนจะได้เจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า มีความภูมิใจในตัวเองและมีความสุขตามอัตภาพ

4) เป็นผู้ที่มีคุณวุฒิทางวิชาการ โดยเฉพาะในวิชาต่าง ๆ ที่ตนจะต้องสอน

5) จะต้องเป็นผู้ที่นิยมการแสวงหาความรู้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เข้าใจในกฎแห่งพฤติกรรมและเป็นนักวิทยาศาสตร์พฤติกรรม คณะกรรมการวางแผนงานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ได้กำหนดบทบาทของครูที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้ (โกสินทร์ รุ่งสยาพันธ์, 2530 : 33-34 อ้างจาก สิปปนนท์ เกตุทัต และคณะ, 2512 : 15)

1) บทบาทเฉพาะตัว

1.1) เป็นผู้รักการอ่านการค้นคว้า ปรับปรุงตัวเองให้ทันสมัย
1.2) เป็นผู้มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออก เพื่อเผยแพร่ความคิดความรู้ต่อสาธารณะ และเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตน

1.3) เป็นผู้ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยาที่ยอมรับในชุมชน

1.4) เป็นผู้ประกอบอาชีพพอควรแก่อัตภาพ มานะบากบั่น มัธยัสถ์

2) บทบาทต่อนักเรียน

- 2.1) เป็นผู้ช่วยและแนะนำนักเรียนให้รู้จักวิธีศึกษาค้นคว้า และเลือกทางของตนเองอย่างอิสระ
- 2.2) เป็นผู้ฝึกนักเรียนให้สามารถทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีวินัยในตนเอง
- 2.3) เป็นผู้สนใจศึกษาธรรมชาติของนักเรียน ให้ความรักเอาใจใส่และขจัดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียน
- 2.4) เป็นผู้ศึกษาความสนใจ ความถนัด ความสามารถของนักเรียน และการส่งเสริม แนะนำในการเลือกวิชา และอาชีพให้นักเรียนให้เหมาะสม
- 2.5) เป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกฝึในคุณธรรมจริยธรรม เห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของชาติ

3) บทบาทต่อสังคม

- 3.1) เป็นผู้มีความรู้ ความสนใจการเกษตร และมีส่วนร่วมกิจกรรมการเกษตรในท้องถิ่นได้ดี
- 3.2) เป็นผู้รักความยุติธรรม และกล้าต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของสังคมด้วยสติปัญญา ตามกระบวนการที่เหมาะสม
- 3.3) เป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างโรงเรียนและชุมชน
- 3.4) เป็นผู้ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชน โดยประพฤติตนเป็นแบบอย่าง และชักนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามโอกาสที่เหมาะสม

3. องค์ประกอบทางจิตวิทยาของครู

องค์ประกอบทางจิตวิทยาของครูประกอบด้วย เจตคติต่อวิชาชีพ เจตคติต่อนักเรียน ความเสียสละ พฤติกรรมการสอน และการใช้จิตวิทยาในการสอน ซึ่งมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

3.1 เจตคติ

เจตคติเป็นความโน้มเอียงที่บุคคลจะมีปฏิกิริยาตอบสนองสิ่งเร้าที่กำหนดให้ ในทางที่ชอบและไม่ชอบ มีผู้ให้ความหมายของเจตคติไว้ดังนี้ นันนัลลี (Nunally, 1959 :300) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ท่าทีที่แสดงล่วงหน้าให้รู้ว่ามีปฏิกิริยาต่อ แนวคิดใดหรือสภาพการใดในทางบวกหรือทางลบ จะมากน้อยเพียงใดก็ตาม ท่าทีนี้ ก็พร้อมจะ เอนเอียงในลักษณะ เดิมเมื่อพบกับสิ่งหรือสภาพการณ์ดังกล่าวนั้น ส่วน ฮิลการ์ด (Hilgard, 1962) นิยามเจตคติว่าหมายถึงพฤติกรรมหรือความรู้สึก ครั้งแรกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต่อแนวความคิดใดหรือต่อสภาพการณ์ใด ในทางเข้าหา หรือหนี ออกห่างและเป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในทางที่เอนเอียงไปในลักษณะ เดิม เมื่อพบกับสิ่งนั้นอีก และเทอร์สโตน (Thurstone, 1967) ให้ความหมายเจตคติว่า เป็นเรื่องของความชอบ ไม่ชอบ ความลำเอียง ความคิดเห็น ความรู้สึก และ ความเชื่อมั่นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง การวัดเจตคติจึงวัดโดยตรงไม่ได้ แต่สามารถวัดได้ในรูปของความคิดเห็นหรือการแสดงออกทางภาษา

จากที่กล่าวมาแล้วพอสรุปความหมายของเจตคติได้ดังนี้

เจตคติเป็นความคิด ความรู้สึกของบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลหรือสถานการณ์ใด ๆ ในทางเข้าหาหรือถอยหนี ถ้าบุคคลเกิดเจตคติที่ดีต่อ สิ่งเร้า บุคคลจะเข้าหาสิ่งเร้านั้น แต่ถ้าบุคคลเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งเร้า บุคคลจะ ถอยหนีจากสิ่งเร้านั้น

3.1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติ

ในส่วนที่เกี่ยวกับทฤษฎีเจตคติ ประคอง จันทรกุล (2528 : 150-152 อ้างจาก สุรัชย์ พิศาลบุตร, 2531 : 12-13) ได้สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวกับเจตคติ ของนักการศึกษาและนักจิตวิทยาไว้หลายท่าน เช่น

3.1.1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติที่มีหลายส่วนประกอบ (Multi-Components View of Attitude) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าเจตคติประกอบด้วย 3 ส่วน คือ
ก. ความรู้ความคิด (Cognition) หมายถึง ความคิดเห็น หรือความเชื่อที่บุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง

ข. ความรู้สึกหรืออารมณ์ (Affection) หมายถึง ความรู้สึกหรือการประเมินค่าของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง

ค. ความตั้งใจในการกระทำ (Conation) หมายถึง เจตนาต่าง ๆ ทั้งทางด้านพฤติกรรมและด้านการกระทำ ที่บุคคลแต่ละคนมีอยู่และ ใช้เป็นแนวทางที่จะปฏิบัติกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต่อบุคคลหรือสถานการณ์

3.1.1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติที่มีส่วนประกอบเดียว (Unicomponent View of Attitude) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า ความรู้สึกของบุคคลนั้น ๆ เพียง อย่างเดียวที่ควรเรียกว่าเป็นเจตคติของบุคคล ส่วนความรู้ความคิดหรือความตั้งใจ ในการกระทำนั้น ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

3.1.2 การเกิดเจตคติ

เจตคติของครูมีความสำคัญยิ่งกว่าสิ่งที่ครูรู้ ทั้งนี้เพราะเจตคติของครู จะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ของนักเรียน และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของนักเรียน (Pinkney, 1977 : 27) การทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อ วิชาซีพีและนักเรียน ทำได้โดยอาศัยทฤษฎีการวางเงื่อนไขและการให้แรงเสริม เป็นทฤษฎีเจตคติที่ใช้หลักการเรียนรู้ที่มีเงื่อนไขและแรงเสริม คือ จะให้บุคคลใด บุคคลหนึ่งมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งใด ก็นำสิ่งนั้นมาเป็นเงื่อนไข หรือนำไปเกี่ยวโยง (Associate) กับอีกสิ่งหนึ่งที่ชอบหรือสิ่งที่เรามีเจตคติที่ดีอยู่ก่อนแล้ว เขาจะ เชื่อมโยงของสองสิ่งดังกล่าว และจะชอบในสิ่งที่เป็นเงื่อนไขนั้นด้วย การทำให้ เกิดเจตคติตามทฤษฎีนี้ทำได้ 3 วิธี คือ

3.3.1 วิธีสร้างเจตคติแบบ Association โดยการเชื่อมโยง สิ่งเร้าตั้งแต่สองตัวขึ้นไป

3.3.2 วิธีให้แรงเสริม (Reinforcement) ซึ่งเป็นหลักการ ของสกินเนอร์ (Skinner) คือ ถ้าจะทำให้บุคคลเกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทำได้โดย ให้รางวัลหรือคำชมเชยหลังทำพฤติกรรมที่ต้องการ

3.3.3 วิธีเลียนแบบ (Imitation a Model) บุคคลจะเกิดเจตคติตามตัวแบบ เช่น พ่อ แม่ ครู ซึ่งเป็นตัวแบบมีเจตคติอย่างไร เด็กจะมีเจตคติตามอย่างตัวแบบนั้น ๆ (คักคี่ สุนทรเสนีย์, 2528)

3.1.3 การวัดเจตคติ

เนื่องจากเจตคติเป็นภาวะของจิตใจเป็นพฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) ไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่ซีคอดและแบคแมน (Secord and Backman, 1964) กล่าวว่าสามารถวัดได้ในรูปของความคิดหรือการแสดงออกทางภาษา วิธีการวัดเจตคติที่อาศัยการสรุปอ้างอิงจากพฤติกรรมภายนอกอาจทำได้หลายวิธีคือ

1) การสังเกตพฤติกรรมโดยตรง (Observation) เป็นการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วสรุปอ้างอิงไปถึงเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้น วิธีนี้มีข้อสำคัญคือ สามารถใช้วัดพฤติกรรมได้บางด้าน และจะวัดได้ก็ต่อเมื่อมีพฤติกรรมออกมาเท่านั้น ซึ่งต้องใช้เวลาและกำลังคนมากจึงจะ ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ซึ่งทำได้ยากจึง ไม่นิยมใช้วิธีการนี้ศึกษาเจตคติ

2) การสร้างจินตภาพ (Projective Technique) เป็นวิธีที่กระตุ้นโดยรูปภาพที่คลุมเครือ การเติมเรื่อง การใช้จินตนาการ การใช้วิธีเล่น ซึ่งเป็นการให้บุคคลแสดงความคิดเห็นหรือมีปฏิกิริยาออกมา วิธีนี้สามารถใช้วัดเจตคติในระดับลึก ๆ ซึ่งบางครั้งเจ้าตัวเองก็ไม่ได้รู้ได้ วิธีการนี้ไม่เป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายเพราะยุ่งยากในวิธีการใช้ และการแปลความหมายข้อมูล

3) การให้เจ้าตัวรายงาน (Self or Verbal Report) ได้แก่ การสัมภาษณ์ การใช้มาตรวัดต่าง ๆ ทางเจตคติโดยจะพิจารณาจากความรู้สึกความคิดเห็นที่บุคคลรายงานออกมา ซึ่งเชื่อกันว่ารายงานที่บุคคลถ่ายทอดความรู้สึกต่าง ๆ ออกมานั้น จะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล โดยจะแปลความรู้สึกของบุคคลที่ถ่ายทอดออกมาทางภาษาพูด เป็นคะแนนเจตคติของบุคคล ซึ่งคะแนนจากมาตรวัดเจตคติเป็นคะแนนอันตรภาค (Interval Scale) ที่สามารถรวมและเปรียบเทียบกันได้ การสร้าง การใช้ และการตีความหมาย

ACC. No.	087960
DATE REC'D	5 ต.ค. 2537
CALL No.	81.12 2830

คะแนนก็ไม่ยุ่งยาก วิธีนี้จึงเป็นที่นิยมใช้กันมาก เช่น มาตรฐานตรรกภาพปรากฏเท่ากับ (Equal Appearing Interval Scale) ของเซอร์สโตน มาตรฐานส่วนประมาณค่า (Summated Rating Scale) ของลิเคอร์ท มาตรฐานจำแนก (Semantic Differential Scale) ของออสกูดและแทนเนนบานน์ มาตรฐานสคาโลแกรม (Scalogram Analysis) ของกัตแมน เป็นต้น

3.1.4 เจตคติของครูต่อวิชาชีพและต่อนักเรียน

สมสมัย พิทักษ์ (2531 : 4) กล่าวถึงความสำคัญของเจตคติต่อประสิทธิภาพการสอนของครูไว้ว่า การเป็นครูนั้นขึ้นอยู่กับเจตคติของครูเป็นสำคัญ เพราะถึงแม้ครูจะมีความรู้ดีสักเพียงใด แต่ถ้ามีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาชีพและนักเรียนแล้วก็ย่อมทำหน้าที่ของตนได้ไม่ดีเท่ากับครูที่มีเจตคติที่ดี ดังที่มีผู้ศึกษาถึงพฤติกรรมและลักษณะของครูที่มีเจตคติที่ดีไว้ดังนี้ คือ

- 1) รัก เข้าใจและเห็นอกเห็นใจนักเรียน
- 2) มีความรู้ในวิชาที่ตนสอนอย่างลึกซึ้ง ต้องค้นคว้าเพิ่มเติมให้ความรู้มากพอที่จะอธิบายให้นักเรียนที่มีพื้นฐานต่างกันรู้เรื่อง
- 3) สามารถจัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของนักเรียน
- 4) ต้องเชี่ยวชาญในการสอนวิชาประเภทต่าง ๆ
- 5) ต้องเอาใจใส่นักเรียนทั้งในด้านการเรียน สุขภาพและอารมณ์
- 6) ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในด้าน วัฒนธรรม ศีลธรรม

กิจนิสัย สุขนิสัยและอุปนิสัย (ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์, 2513 :40-46) ซึ่งสอดคล้องกับไรอันส์ (Ryans, 1960) กล่าวถึงพฤติกรรมของครูที่มีเจตคติดีและไม่ดีดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 พฤติกรรมของครูที่มีเจตคติดีและพฤติกรรมของครูที่มีเจตคติไม่ดี

พฤติกรรมของครูที่มีเจตคติดี	พฤติกรรมของครูที่มีเจตคติไม่ดี
ตื่นตัวอยู่เสมอ	ทำทงเหงาหงอย เบื่อหน่าย
สนใจตัวนักเรียนและกิจกรรมของชั้น	ไม่สนใจตัวนักเรียนและกิจกรรมของชั้น
ร่าเริงแจ่มใส	อารมณ์ไม่ดี เห็นทุกอย่างเศร้าไปหมด
ควบคุมตนเองได้ไม่ผิดพลาดง่าย	อารมณ์ไม่ดี โกรธง่าย
มีอารมณ์ขัน	เคร่งขรึม
ไม่ลำเอียงไม่สนใจเฉพาะคนหนึ่งคนใด	ลำเอียงสนใจเฉพาะนักเรียนคนหนึ่งคนใด
มีความอดทน	ท้อถอย อ่อนแอ
แสดงความเข้าอกเข้าใจนักเรียน	ขาดความเมตตากรุณา
แสดงความเป็นเพื่อนและสุภาพต่อนักเรียน	ไม่ให้ความสนิทสนมด้วย
ช่วยเหลือปัญหาส่วนตัวของนักเรียนเท่ากับปัญหาการเรียน	สนใจเฉพาะด้านการเรียนของนักเรียน
ยกย่องชมเชยผู้ทำงานดี	ไม่มีการยกย่องหรือปรับปรุงนักเรียนให้ดีขึ้น
ยอมรับว่านักเรียนสามารถทำงานยาก ๆ ได้	ไม่เชื่อถือในความสามารถของนักเรียน
ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	ใช้ความเห็นของตนเองเป็นใหญ่

พฤติกรรมของครูที่มีเจตคติดี	พฤติกรรมของครูที่มีเจตคติไม่ดี
ส่งเสริมให้กำลังใจนักเรียนมากที่สุด	บั่นทอนกำลังใจของนักเรียน
เตรียมการสอนเป็นอย่างดี	ไม่เตรียมการสอน
มีการยืดหยุ่นถ้าสอนไม่เป็นไปตามแผน	ต้องสอนตามแบบที่วางไว้โดย
ยอมรับความจำเป็นของนักเรียนแต่ละคน	ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง
ใช้อุปกรณ์การสอนเหมาะสมกระตุ้นให้สนใจการเรียน	ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน
ชี้แนวทางการเรียนแจ่มแจ้ง	ใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอนที่ไม่น่าสนใจ
มีการสาธิตอธิบาย	สาธิตอธิบายไม่ชัดเจน
ให้คำชี้แจงแจ่มแจ้ง	คำชี้แจงคลุมเครือ
สนับสนุนให้ทำงานเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นและประเมินผลด้วยตนเอง	ไม่ให้โอกาสนักเรียนทำงานและประเมินผลงานของตน
มีระเบียบวินัยดี	ทำอะไรตามใจชอบ
ให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ	ให้การช่วยเหลือนักเรียนอย่างเสียมิได้

ชม ภูมิภาค (2516 : 115) กล่าวถึง ความสำคัญของเจตคติของครูไว้ว่า อุปสรรคที่สำคัญที่สุดต่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การมีเจตคติที่ไม่ดีในทางตรงข้ามถ้าครูมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพและต่อนักเรียนแล้ว ทำให้ครูมีความพึงพอใจและประสบผลสำเร็จในการทำงาน ดังนั้นครูที่มีประสิทธิภาพ ควรมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพและนักเรียนซึ่งมีงานวิจัยสนับสนุนดังนี้

3.1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อวิชาชีพและนักเรียน

โสทธิผล มีทรัพย์ (2513) ทำการศึกษาถึงองค์ประกอบที่เป็นแรงจูงใจในการเลือกเรียนครู ของนิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน ปทุมวัน และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ 1-4 ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน ปทุมวันและคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 รวม 504 คน ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่เป็นแรงจูงใจในการเลือกเรียนครูของกลุ่มตัวอย่าง คือ อาชีพครูเป็นอาชีพที่มั่นคง ยั่งยืนเป็นอาชีพที่เรียนจบแล้วหางานทำได้ง่าย

จากการวิจัยของกองการวิจัย (2514) กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ศึกษาเจตคติต่อวิชาชีพครู ของครูจำนวน 169,925 คน ทั่วประเทศ พบว่า มूलเหตุที่เลือกอาชีพครู เพราะชอบอาชีพครู เห็นว่าอาชีพครูมีเกียรติ ได้ทำงานใกล้ชิดกับเด็กและพบว่าครูพอใจในอาชีพ 92.99% ต้องการเปลี่ยนอาชีพเพราะเห็นว่าอาชีพอื่นมีทางก้าวหน้ากว่า 10.99% ต้องการย้ายงานเพราะต้องการหาความรู้เพิ่มเติม 26.89%

จากการวิจัยของศูนย์พัฒนาการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2533) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมในห้องเรียน พฤติกรรมของครูและพฤติกรรมของนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ ครูใหญ่ ครูที่สอนวิชาภาษาไทยและครูที่สอนวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 32 โรงเรียน ในจังหวัดลำปาง ขอนแก่น ฉะเชิงเทรา และสุราษฎร์ธานี จังหวัดละ 8 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า โดยส่วนรวมครูภาษาไทยและครูคณิตศาสตร์มีเจตคติต่อวิชาชีพครูอยู่ในระดับดี ศรีสมร พุ่มสะอาด (2533) ได้ศึกษาคุณภาพของครูประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือศึกษานิเทศก์และครูที่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารร่วมกับวิธีการของเทคนิคเดลไฟ พบว่า คุณลักษณะที่แสดงถึงคุณภาพของครูประถมศึกษา คือ อุทิศการณและวิถุญณครู ประกอบด้วยรายละเอียด คือเจตคติที่ดีต่อเด็ก และเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ บุคลิกภาพ ความรู้ในวิชาชีพ และคุณธรรมจริยธรรม

สำหรับการวิจัยของต่างประเทศนั้น วอล์คเกอร์ (Walker, 1974) ได้ศึกษาเจตคติของครูที่มีต่ออาชีพการสอน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยกลุ่มครูในเมืองซัมมิต (Summit) รัฐโอไฮโอ จำนวน 237 คน เป็นครูประจำการ 115 คน และครูฝึกหัดจากมหาวิทยาลัยอาคอน (Akorn) จำนวน 122 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนปีที่ทำการสอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นมาตรวัดเจตคติของครูที่มีต่ออาชีพครูด้านต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า จากการเปรียบเทียบเจตคติของกลุ่มครูที่มีประสบการณ์ในอาชีพครูน้อย คือกลุ่มครูฝึกหัด และกลุ่มครูที่มีประสบการณ์ในอาชีพครูมาก คือครูประจำการ พบว่า ครูกลุ่มหลังมีเจตคติด้านต่าง ๆ ต่ออาชีพครูสูงกว่ากลุ่มแรก อย่างมีนัยสำคัญ และในระหว่างกลุ่มครูประจำการพบว่า กลุ่มครูที่ทำการสอนมาแล้ว 5-10 ปี และมากกว่า มีเจตคติต่ออาชีพครูด้านต่าง ๆ ทางบวกสูงกว่ากลุ่มครูที่ทำการสอน 1-4 ปี อย่างมีนัยสำคัญ

3.2 ความเสียสละของครู

ในบรรดาปัจจัยที่มีความสำคัญในการเพิ่มคุณภาพของพลเมือง โดยการให้การศึกษา นั้น ครูนับว่ามีบทบาทที่สำคัญที่สุด เพราะครูเป็นผู้มีหน้าที่หลักในการอบรมสั่งสอนนักเรียน ให้ประพฤติดี ประพฤติชอบ เป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งในด้านสติปัญญาที่จะแก้ไขปัญหาและความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การที่ครูจะประกอบกิจอันสำคัญยิ่งดังกล่าว ได้อย่างสมบูรณ์นั้น ครูจะต้องมีสมรรถภาพที่เพียงพอพร้อมในด้านความรู้ความสามารถ ความเสียสละ (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะ, 2532 : 41) ณรงฤทธิ์ อิศร์ธน์ (2530 : 6) กล่าวว่า ความเสียสละของครูหมายถึง การแสดงออกของบุคคลในลักษณะการไม่เห็นแก่ตัว การแบ่งปันสิ่งของกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา ให้แก่คนที่ควรให้รวมทั้งการให้ความร่วมมือกระทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การที่ครูมีความเสียสละ อุทิศเวลาเพื่อนักเรียนอย่างเต็มที่ทำให้การปฏิบัติงานของครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527 : 1) และความเสียสละของครูมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างยิ่ง (สุรินทร์ ศรีศิริ, 2535 : 3) ความเสียสละเป็นคุณธรรมที่ครูควรปฏิบัติ

ซึ่งกล่าวไว้ในระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณมาตรฐานวิชาชีพครู พุทธศักราช 2506 และจรรยาบรรณคุรุฉบับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี พุทธศักราช 2532 กล่าวว่า ครูควรรู้จัก เสียสละและรับผิดชอบในหน้าที่การงานทั้งปวง ต้องไม่ละทิ้งการสอน อุทิศ เวลาให้แก่นักเรียน และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ (ยนต์ ชุ่มจิต, 2531 : 79-80)

จากผลการวิจัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า ความเสียสละของครู มีอิทธิพลต่อคุณภาพทางการศึกษา ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยต่อไปนี้

วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (2518) ได้ทำการศึกษาถึง ลักษณะของครูที่สังคมต้องการ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน ครู ครูใหญ่ หรือศึกษานิเทศก์ ผู้ปกครอง นักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิในกรุงเทพมหานคร จำนวน 756 คน ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับความเสียสละของครูคือ มีความตั้งใจ ในการสอน และมีน้ำใจช่วยงานโรงเรียน ต่อมาในปี 2521 มัดสนา บิยะมาดา (2521 : 98-99) ได้ศึกษาสำรวจคุณลักษณะของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่สอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 53 โรงเรียน โดยสุ่มตัวอย่างมาโรงเรียนละ 50 เปอร์เซ็นต์ของครูในโรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 1,406 คน ผลจากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของครูที่เกี่ยวกับ ความเสียสละมีดังนี้ คือ

- 1). มีความเมตตากรุณา
- 2). ให้ความอุปการะแก่นักเรียน
- 3). ให้คำแนะนำแก่นักเรียน

จากการศึกษาของ วิรัตน์ เลาหวัจน์ (2527 : 75-76) ได้ทำ การศึกษาพฤติกรรมของครูที่นักเรียนประทับใจในทางบวก คือมีความรัก ความห่วงใย หวังดี มีน้ำใจต่อนักเรียนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเมตตากรุณา และเป็นผู้เสียสละอุทิศตนเพื่อนักเรียน สำหรับในต่างประเทศมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับ ความเสียสละของครูไว้ดังนี้

วิตตี้ (Witty, 1942 : 663-668) ได้ศึกษาถึงคุณลักษณะของครู โดยใช้นักเรียนเกรด 2-12 จำนวน 12,000 คน เรียงความเรื่อง ครูที่ช่วยฉัน ได้มากที่สุด แล้วรวบรวมคุณลักษณะที่ดีของครูจากเรียงความทั้งหมด พบว่า คุณลักษณะของครูที่เกี่ยวกับความเสียสละได้แก่ มีความเมตตากรุณา เอาใจใส่นักเรียนทุกคน และสนใจปัญหาความเดือดร้อนของนักเรียน

จากผลงานการวิจัยพบว่า ครูที่มีความเสียสละเป็นบุคคลที่สังคมและนักเรียนต้องการ ผู้วิจัยจึงต้องการค้นคว้าว่าความเสียสละของครูสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหรือไม่

3.3 พฤติกรรมการสอน

3.3.1 ความหมายของพฤติกรรมการสอน

พฤติกรรมการสอน หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมที่ครูแสดงออกเพื่อมุ่งพัฒนานักเรียนในด้านความรู้ เจตคติ และทักษะตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ในกลุ่มวิชาต่าง ๆ (Anderson, 1970) ส่วน สมนึก ภักทิพธนี (2519, อ้างอิงมาจาก กนิษฐา แก้วสวัสดิ์วงศ์, 2524 : 20) ได้ให้ความหมายพฤติกรรมการสอนไว้ว่า คือ กิจกรรมทุกอย่างที่ดำเนินอยู่ในห้องเรียน ซึ่งถือได้ว่าเป็นแบบ กระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันทั้งพฤติกรรมที่เป็นภาษาพูด (Verbal Behavior) และกริยาอาการที่แสดงออก (Non-Verbal Behavior) เนื่องจากพฤติกรรมการสอนของครูมีความสำคัญต่อนักเรียนในด้านการเรียนรู้ ในเรื่องพฤติกรรมการสอนนี้ สุจริต เพียรชอบ (2522 : 53-55) ได้จัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ 6 หัวข้อ ดังต่อไปนี้ คือ

- 1) การเตรียมการสอน ประกอบด้วย การทำบันทึกการสอน การนำหลักสูตรไปใช้ การใช้แผนการสอน
- 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสอน ประกอบด้วย พฤติกรรมการเรียนรู้ หลักการเกี่ยวกับพัฒนาการ และใช้วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เทคนิค การประเมินผลผู้เรียน การเขียนข้อสอบจากวัตถุประสงค์
- 3) การเลือกวิธีการและเทคนิคการสอนประกอบด้วย วิธีสอน การนำเข้าสู่บทเรียน การตั้งคำถาม การสร้างความสนใจเทคนิคการสอน

4) การผลิตและใช้สื่อการสอนประกอบด้วย การเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและวิชา การเก็บรักษาสื่อการสอนและการผลิตสื่อการสอนแบบง่าย ๆ

5) การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนประกอบด้วย การเลือกรูปแบบ และวิธีการประเมินผล การสร้างและเลือกใช้เครื่องมือทดสอบชนิดต่าง ๆ การออกข้อสอบปรนัย และ อัตนัย

6) การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ประกอบด้วย การสอนซ่อมเสริม การให้การปฐมนิเทศ การจัดมุมหนังสือและการใช้กิจกรรมเสริม

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูซึ่งประกอบด้วย ด้านการเตรียมการสอน ด้านการสอน ด้านการใช้คำถามในการสอน การวัดผลและประเมินผล ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

การเตรียมการสอน เป็นการวางแผนล่วงหน้าทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสอน นอกจากนี้การเตรียมการสอนมีความสำคัญต่อการสอนมากตามที่ สุวัฒน์ มุทขเมธา (2523 : 251-252) ได้ให้ความสำคัญของการเตรียมการสอนไว้ดังนี้

1) เพื่อครูจะได้พิจารณาอย่างเหมาะสมถูกต้องเกี่ยวกับ

1.1) การกำหนดจุดประสงค์การสอน

1.2) ความต้องการ ความสนใจ วุฒิภาวะ ประสบการณ์ ความ

สามารถของนักเรียน

1.3) ทาวิธีสร้างแรงจูงใจและการเสริมกำลังใจที่เหมาะสม

1.4) จัดเนื้อหาวิชาในการเรียนการสอนได้เหมาะสม ค้นคว้า

หาความรู้เพิ่มเติมในสิ่งที่ขาดหรือบกพร่อง

2) เพื่อให้เชื่อมั่นได้ว่าการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ

มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน เหมาะกับผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมหลาย ๆ

อย่างสอดคล้องกับความแตกต่าง และความต้องการของนักเรียน นักเรียนสามารถ

นำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างแท้จริง

3) เพื่อครูจะได้จัดเตรียมการใช้เวลาในการสอนได้อย่างเหมาะสม

4) เพื่อครูจะได้เลือกใช้วิธีสอน จัดกระบวนการเรียนรู้ ใช้กิจกรรม และกลวิธีต่าง ๆ อย่างเหมาะสมในการที่จะส่งเสริมให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

5) เพื่อให้ครูมีโอกาสพิจารณาแนวทางในการประเมินผล เลือกใช้ และสร้างเครื่องมือที่เหมาะสมถูกต้องตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนด

6) เพื่อให้ครูมีโอกาสพิจารณาเลือกจัดหาสื่อการเรียน สื่อการสอน เตรียมจัดทำ ปรับปรุง ทดลอง ใช้สื่อต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อให้บังเกิดผลดีต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างแท้จริง

7) เพื่อความเจริญงอกงามในอาชีพครู ในการประสานงาน บริक्षा หรือเตรียมงานร่วมกันระหว่างครูผู้สอน หรือการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม คิดค้นหาความรู้และวิธีการใหม่ ๆ มาทดลองปรับปรุงใช้ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานของครู

8) เพื่อให้ครูสามารถทำการสอนได้อย่างมั่นใจ และได้ผล

ในเรื่องของหลักการการเตรียมการสอนเพื่อให้การสอนมีคุณภาพดีนั้น สุทิน บุญช่วงค์ (2531 : 7) ได้ให้หลักการสำคัญ 5 ประการ คือ

1) ต้องเขียนแผนการสอนที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่จะสอน หัวเรื่อง กำหนดความคิดรวบยอด และจุดประสงค์ กิจกรรมการเรียน สื่อการสอนและการประเมินผล

2) ต้องมีการรวบรวมข้อมูลและเนื้อหาสาระที่จะสอนตามหัวเรื่อง และความคิดรวบยอด และจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน

3) ต้องมีการวางแผนผลิตหรือจัดหาสื่อการสอนเพื่อใช้ในกิจกรรม ตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน

4) ต้องเตรียมแบบทดสอบสำหรับให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียน

5) ต้อง "ซ้อม" สอนเพื่อจัดลำดับขั้นตอนการสอนให้ตนเองแน่ใจว่าจะสอนนักเรียนได้ดี และมีประสิทธิภาพ

การเตรียมการสอนของครูนั้น จารึก ชูจิตกุล (2525 : 198-199) ได้แบ่งการเตรียมการสอนออกเป็น 2 ระยะ คือ การเตรียมการสอนระยะยาว หรือเรียกว่าโครงการสอน และการเตรียมการสอนระยะสั้น โครงการสอนมีส่วนประกอบดังนี้คือ

- 1) เนื้อหากว้าง ๆ ซึ่งได้มาจากหลักสูตร
 - 2) วัตถุประสงค์ของการสอนซึ่งวิเคราะห์จากหลักสูตร โดยอาศัย ทัศนคติพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นแนวทาง
 - 3) โมเดลการสอน หรือวิธีสอนอย่างกว้าง ๆ ซึ่งกำหนดไว้ว่าจะใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อใดบ้างของการสอนแต่ละครั้ง
 - 4) ระยะเวลาโดยส่วนรวมทั้งหมดและระยะเวลาเป็นรายชั่วโมง โดยกำหนดว่าจะบรรจุเนื้อหาอะไรบ้าง วัตถุประสงค์ข้อใดบ้าง
- ส่วนการเตรียมแผนการสอนระยะยาวมีขั้นตอนการทำดังนี้ คือ
- 1) วางแผนกำหนดวัตถุประสงค์ของการสอนขึ้น และเขียนไปจนหมดเนื้อหาที่กะเอาไว้ว่าจะสอนอะไรได้บ้างในเวลาที่กำหนดไว้
 - 2) กำหนดจำนวนวัตถุประสงค์ที่ใช้สอนในแต่ละครั้ง
 - 3) พิจารณากำหนดวิธีสอน หรือโมเดลการสอนลงไปว่าในแต่ละชั่วโมงที่กำหนดไว้ นั้น ควรจะใช้วิธีสอนใด หรือโมเดลการสอนอะไร
 - 4) กำหนดระยะเวลาโดยส่วนรวมทั้งหมดว่าจะใช้เวลาทั้งหมดกี่ ชั่วโมงและอาจเพิ่มเติมเวลาเข้าไปด้วยก็ได้

การเตรียมการสอนระยะสั้น ซึ่งเรียกว่าการเตรียมการสอนรายวัน ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับจัดทวาระการเรียนรู้ให้เกิดแก่นักเรียนในแต่ละครั้งของการสอน ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ 5 ส่วน คือ 1) วัตถุประสงค์ของการสอน 2) เนื้อหา 3) กิจกรรมการสอน 4) สื่อการสอน 5) การวัดผล ซึ่งมีขั้นตอนการทำดังนี้

- 1) เลือกเนื้อหาจากหลักสูตรซึ่งผ่านการวิเคราะห์จากแผนการสอนระยะยาวมาแล้วให้เหมาะสมกับคาบเวลาที่จะสอน
- 2) กำหนดวัตถุประสงค์ของการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ของการสอนทั่วไปในแผนการสอนระยะยาว ที่ได้วิเคราะห์ไว้ก่อนหน้านี้

3) กำหนดการวัดผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอนที่กำหนดในขั้นที่ (2) ทั้งการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

4) พิจารณาเลือกวิธีสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอน

5) กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอนในขั้นที่ (2) มาใช้ในการสอนในขั้นที่ (4) พร้อมทั้งพิจารณาถึงความสะดวกในการแสวงหา การสร้างการใช้ที่จะเป็นไปได้ เมื่อเตรียมการสอนแล้วขั้นตอนต่อไป คือ การสอน (จาริก ชูจิตกุล, 2522 : 206)

ในด้านการสอน ไวลส์ (Wiles, 1975 : 10) ได้ให้ความหมายการสอนไว้ 4 ลักษณะ ได้แก่

1) การสอน คือ การชี้แนะ หมายถึง การช่วยเหลือ แนะนำ จัดหาวัสดุและส่งเสริมให้คิดทำสิ่งต่าง ๆ ที่นักเรียนอยากรู้ อยากเห็น

2) การสอน คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ โดยที่ครูเป็นผู้รวบรวมความรู้ และจัดความรู้ที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ตามความจริง ให้ง่ายและน่าสนใจ เพื่อสะดวกแก่การที่ผู้เรียนจะได้เข้าใจและรับไว้ได้

3) การสอน คือ การที่ครูทำงานร่วมกับนักเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ รู้จักคิด รู้จักทำด้วยตนเอง

4) การสอน คือ การแนะแนวทางให้แก่ นักเรียน โดยใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ และกิจกรรมที่เหมาะสมให้กับนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนเจริญงอกงาม และพัฒนาการในทางที่พึงปรารถนา ตรงกับจุดประสงค์ของการศึกษา

สำหรับวิธีสอนครูจะเลือกใช้วิธีการสอนใดจึงจะเหมาะสม อบรม สัมภาษณ์ และกฤษฎี องค์กริพร (2524 : 334-335) ได้ให้หลักเพื่อพิจารณาในการเลือกวิธีสอนไว้ว่าขึ้นอยู่กับ

1) ความมุ่งหมายของบทเรียน บทเรียนแต่ละวิชาจะมีความมุ่งหมายต่าง ๆ กัน ความมุ่งหมายอาจแยกออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1.1) ด้านความรู้ ได้แก่สอนเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การรู้จักนำความรู้ไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าความรู้นั้น

1.2) ด้านเจตคติและอารมณ์ ได้แก่การสอนเพื่อสร้างความรู้ที่ตีสงามต่อตัวบุคคล วัตถุ สถาบัน และสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมของตน

1.3) ด้านทักษะ ได้แก่การสอนเพื่อให้เกิดความคล่อง ความชำนาญในการกระทำ เช่น การอ่าน การเขียน การใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน

2) ลักษณะของบทเรียน บางบทเรียนต้องการความรู้ด้านกฎเกณฑ์มาก บางบทต้องการการจูงใจให้เกิดเจตคติที่ตีสงามถูกต้อง บางบทต้องการฝึกทักษะให้คล่อง ดังนั้นควรจัดวิธีสอนให้เหมาะสม

3) ธรรมชาติของวิชา บางวิชาใช้สอนแบบทดลองได้เหมาะสม บางวิชาอาจสอนโดยวิธีการให้มักเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองจึงจะเหมาะสม

4) ธรรมชาติและพัฒนาการของนักเรียน ครูต้องเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละวัย เช่น วัยประถมศึกษา มัธยมศึกษา

5) ความรู้ อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ความรู้หรือกฎบางอย่างอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามผลการวิจัยค้นคว้า ความรู้จึงไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นครูจึงต้องสนใจค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ

6) ความเปลี่ยนแปลงของสังคม ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมาก ครูต้องให้โอกาสนักเรียนได้เผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ข้อเท็จจริง ค่านิยมหลายอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนใช้สติปัญญาของตนเองว่าแก้ปัญหาได้อย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับไพฑูริย์ ลินลาร์ตัน (2533 อ้างอิงมาจาก ชีระวุฒิ ประทุมรัตน์ และคณะ 2533 : 28-29) ได้ให้หลักการเลือกวิธีสอนไว้ดังนี้

- 1) วิธีสอนนั้นเหมาะสมกับนักเรียนมากน้อยเพียงไร
- 2) เหมาะสมกับเนื้อหาหรือไม่
- 3) เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการสอนหรือไม่